

VODIČ KROZ PRAVO NA PARTICIPACIJU DECEI MLADIH

PARTICIPIRAM
PARTICIPIRAMO
PARTICIPIRAJU...

DOMOVİK

Qendra për Demokratizim të
Shqiptarë Civile (QDSHC)
Center for Democratization
Civil Society (CDSC)

The project "Voice that counts - Children and Youth participation in decision making process"

is funded through the Civil Society Catalytic Fund of

INCLUSIVE
DEVELOPMENT
PROGRAMME

a programme implemented by

and financed by

SWEDISH
DEVELOPMENT
COOPERATION

SWEDEN

Mitrovica, maj 2020.

VODIČ KROZ PRAVO NA PARTICIPACIJU

DECE I MLADIH

PARTICIPIRAM, PARTICIPIRAMO, PARTICIPIRAJU

Izdavač:
NVO Domovik
Sutjeska bb Mitrovica
office@domovik.org
www.domovik.org

Center for democratization civil society
Ramadan Kelmedi St, Mitrovica
qdshc.mitrovica@gmail.com

Autori:
Marjan Cvetković,
Kristina Lilić
Tim organizacije Domovik

Lektura:
Svetlana Jevtić

Dizajn i štampa:
Haris Ličina

Štampano 2020. godine

Sadržaj ovog vodiča je je isključivo odgovornost autora. Donatori ne dele nužno iznete stavove i mišljenja.

Predgovor

Ovaj vodič namenjen je svima koji se bave decom i mladima i zaštitom njihovih prava.

Ideja autora je da, na jednom mestu, objedini sve važne informacije koje se odnose na pravo na participaciju dece i mladih u procesima donošenja odluka na lokalnom nivou.

Vodič je nastao u okviru projekta "Voice that counts - Children and Youth participation in decision making process", koji realizuje organizacija Domovik zajedno sa partnerskom organizacijom Center for Democratization of Civil Society (CDCS) iz Mitrovice, a uz podršku Community Building Mitrovica (CBM), UNHABITAT i PAX organizacije. Projekat finansira Swedish Development Cooperation.

Cilj projekta jeste poboljšanje položaja dece i mladih, kroz jačanje njihovih ličnih kapaciteta i kroz njihovo veće učešće u procesima donošenja odluka na lokalnom nivou, jer da bismo ih uspešno predstavljali, važno je da čujemo njihova mišljenja i saznamo kako oni vide svoje probleme i moguća rešenja. Nažalost, svedoci smo da su deca i mladi zastupljeni najčešće kroz formu prividne participacije i samim tim nedovoljno uključena u procese donošenja odluka koje se tiču njih samih.

DEKLARACIJA O PRAVIMA DETETA

Prvi dokument koji se posebno bavi zaštitom dece - **Deklaracija o pravima deteta**, usvojen je 1959. godine na Generalnoj skupštini Ujedinjenih nacija.

Prvi međunarodni dokument koji se posebno bavi decom, a koji je pravno obavezujuć za države potpisnice jeste Konvencija o pravima deteta¹, donesena 20. novembra 1989. godine.

Konvencija o pravima¹ deteta jeste katalog prava - sva prava su međusobno povezana i podjednako važna. Međutim, četiri prava uzdižu se na nivo principa. Prava bez čijeg ostvarivanja nije moguće obezbediti uživanje ostalih prava jesu:

Najbolji interes deteta, Život, opstanak i razvoj, Nediskriminacija i Participacija.

PARTICIPACIJA

Detete koje je sposobno da formira svoje mišljenje ima pravo slobodnog izražavanja mišljenja o svim pitanjima koja ga se tiču. Mišljenje deteta će se uzeti u obzir u zavisnosti od uzrasta i zrelosti deteta (Član 12. Konvencije o pravima deteta).

Pravo na participaciju u praksi znači da deca imaju pravo da aktivno učestvuju u procesu donošenja odluka koje se njih tiču. Deca imaju pravo da izraze svoje mišljenje u vezi sa pitanjima koja se njih neposredno tiču. Odrasli imaju odgovornost da detetu omoguće izražavanje mišljenja tako što će ga pre svega informisati, omogućiti mu da iskaže svoje mišljenje, a zatim dete obavestiti o tome do koje mere je mišljenje deteta uzeto u obzir i zbog čega. Mišljenje deteta uticaće na proces donošenja odluke, u skladu sa uzrastom i zrelošću deteta.

Participacija znači imati mogućnost da izrazimo svoje mišljenje utičući na proces donošenja odluka i doprinoseći stvaranju promena. Participacija dece je informisano i voljno učešće sve dece, uključujući i onu koja su marginalizovana kao i onu različitog uzrasta i sposobnosti, u vezi sa bilo kojim pitanjem koje ih se posredno ili neposredno tiče. Participacija dece je način rada i suštinski princip koji prožima sve programe i odvija se na svim poljima - od doma do vlade, od lokalnog do internacionalnog nivoa.²

Konvencija o pravima deteta, pored člana 12. koji se direktno odnosi na participaciju, sadrži niz participativnih prava na kojima se zasniva aktivno učešće dece u procesu donošenja odluka koje se njih tiču.

¹ https://www.unicef.org/csr/css/CRC-C-GC-16_en.pdf

² <https://resourcecentre.savethechildren.net/node/3017/pdf/3017.pdf>

PARTICIPATIVNA PRAVA

- Član 17. Konvencije o pravima deteta odnosi se na Pravo na informisanje. Informisanost dece jedan je od preduslova za relevantnu participaciju;
- Član 15. Pravo na udruživanje i mirno okupljanje;
- Član 13. Pravo na slobodu izražavanja;
- Član 14. Pravo na slobodu misli, savesti i veroispovesti;
- Članovi 28. i 29. odnose se na Pravo na obrazovanje;
- Član 16. Pravo na privatnost.

Kada govorimo o participaciji, ne govorimo o nezavisnom delovanju dece, naprotiv, govorimo o učestvovanju dece. Učestvovanje podrazumeva saradnju kako sa odraslima tako i sa decom, razmenu informacija i podelu odgovornosti. Participacija podrazumeva partnerski odnos između dece i odraslih. Participacija ne podrazumeva potpunu jednakost učesnika, ona vrednuje različitosti koje su u vezi sa iskustvom, znanjem, zrelošću, moćima i učesnicima pomaže da saslušaju i uvažavaju mišljenja drugog, da se dopunjuju i zajedno dođu do najboljeg mogućeg rešenja.

POZITIVNI EFEKTI

Odrasli imaju mogućnost da gotovo sve odluke donose samostalno, pa čak i one koje se tiču dece. Odrasli imaju bogato životno iskustvo, u stalnom su kontaktu sa decom i mladima, i sami su nekada bili deca, imaju više znanja i moći da donose odluke.

Zbog čega nam je onda participacija neophodna?

Krenimo od toga da je uključivanje dece njihovo osnovno pravo, garantovano mnogim međunarodnim dokumentima i nacionalnim zakonima.

Uslovi u kojima deca žive i odrastaju menjaju se velikom brzinom. Za razliku od odraslih, deca imaju neposredno iskustvo o tome kako je biti dete danas. Jedino su deca u mogućnosti da, iz ličnog iskustva, identifikuju probleme i izazove sa kojima se suočavaju, izraze potrebe i želje koje imaju, iskažu želju za promenama koje su im neophodne za rast i razvoj.

Uključivanjem dece, odrasli sa decom grade odnos poverenja te samim tim imaju veću mogućnost da saznaju o različitim vidovima zloupotrebe dece, zanemarivanja, nasilja nad decom i slično.

Deca i odrasli imaju različite interese. Participacija može omogućiti razmenu informacija i iskustva, doprineti boljem razumevanju i većem uvažavanju interesa obeju strana. S lušajući i uvažavajući mišljenje dece, odrasli šire svoje znanje i u mogućnosti su da bolje odgovore na dečije potrebe.

Decu treba uključiti i zbog učenja po modelu - dete koje je imalo mogućnost da svoje mišljenje izrazi, kao i iskustvo u kojem je njegovo/njeno mišljenje uvaženo, mnogo je spremnije da prihvati i vrednuje mišljenje drugih. Na ovaj način, dete se uči uvažavanju drugog, toleranciji, solidarnosti, aktivnom slušanju i efikasnoj komunikaciji.

Dete koje aktivno učestvuje u donošenju odluka koje ga se tiču, spremnije je da prihvati odgovornost za sprovođenje odluka - dete je informisano, pa odluku koja je doneta bolje razume, razume i razloge, kao i posledice (ne)donošenja te odluke.

Na samom posletku, deca nisu pasivni učesnici koji trpe vaspitanje, obrazovanje i odrastanje. Naprotiv, deca jesu aktivni učesnici u svim ovim procesima. Ostvarivanjem prava na participaciju, decu pripremamo da budu aktivni i odgovorni građani.

Samim tim, participacija nije sama po sebi cilj kojem težimo, već proces, način komunikacije sa decom i u vezi sa svim pitanjima koja ih se tiču.

Da bi deca i mladi participirali, važno je da:

- dobrovoljno učestvuju u procesu;
- jesu dobro upoznata sa svrhom i ciljem razgovora;
- imaju potpunu informaciju o procesu učestvovanja;
- jesu obavještena o pravilima o radu (uvažavanje tuđeg mišljenja, načinu da se iskaže sopstveno mišljenje ili nezadovoljstvo);
- imaju dovoljno podataka o temi o kojoj se raspravlja, poznaju temu i/ili imaju neko relevantno iskustvo;
- se tema o kojoj se razgovara tiče njih;
- znaju da za iznesene stavove i izbore snose odgovornost.

O participaciji možemo govoriti samo onda kada mišljenje dece može da utiče na ishod; kada je deci zaista omogućeno da iskažu svoje mišljenje (bez pritiska i sugestija); kada je način učestvovanja prilagođen uzrastu dece na način da su informisana i u mogućnosti da aktivno prate i razumeju proces i samo u slučaju kada su deca informisana o tome da li je i do koje mere njihovo mišljenje uzeto u obzir prilikom donošenja odluke i zbog čega.

VRSTE NE (PARTICIPACIJE)

Neučestvovanje - totalno ignorisanje, samo saopštavanje odluke, nametanje odluke jer je „tako dobro za dete“.

Lažna participacija nedostatak informacija - dete učestvuje, ali ne zna tačno o čemu može da odlučuje, a o čemu ne, manipulacija (kad kako odgovara), dekoracija ("deca su odlučila"), privid (deca misle da učestvuju, a u stvari iznose ideje odraslih kao svoje).

Prava participacija - konsultacije, zajedničko odlučivanje, deca samostalno odlučuju, a odrasli samo pomažu...

LESTVICA PARTICIPACIJE RODŽERA HARTA - NIVOI UČEŠĆA DECE³

Učestvovanje (6-10 stupanj lestvice)

10 Deca upravljaju:

Deca odlučuju šta će se raditi, a odrasli se uključuju samo ako deca zatraže pomoć.

9 Deca vode:

Odrasli pomažu, deca vode u odlučivanju uz pomoć odraslih.

8 Zajedničko odlučivanje:

Odrasli i deca zajedno odlučuju po principu jednakosti.

7 Konsultacije:

Odrasli konsultuju decu i pažljivo razmatraju njihovo mišljenje, a zatim odlučuju uzimajući u obzir sve stavove.

6 Poziv

Odrasli podstiču dečije ideje, ali donose odluke potpuno samostalno u skladu sa vlastitim pogledima.

Lažno učestvovanje:

5 Privid:

Odrasli odlučuju šta će se raditi. Nakon toga, deci je omogućeno da odlučuju o nekim sasvim nebitnim stvarima.

4 Dekoracija:

Odrasli odlučuju šta će se raditi, a deca učestvuju pevajući, igrajući ili statirajući u nekim ceremonijama, obično sa ciljem da proizvedu emocionalnu reakciju kod odraslih posmatrača.

3 Manipulacija:

Odrasli odlučuju šta će se raditi, a zatim pitaju decu da li se slažu (pri čemu oni moraju da se slože).

Neučestvovanje:

2 Odrasli upravljaju »uz smešak«

Odrasli donose sve odluke, a deci se govori šta treba da rade uz objašnjenje razloga.

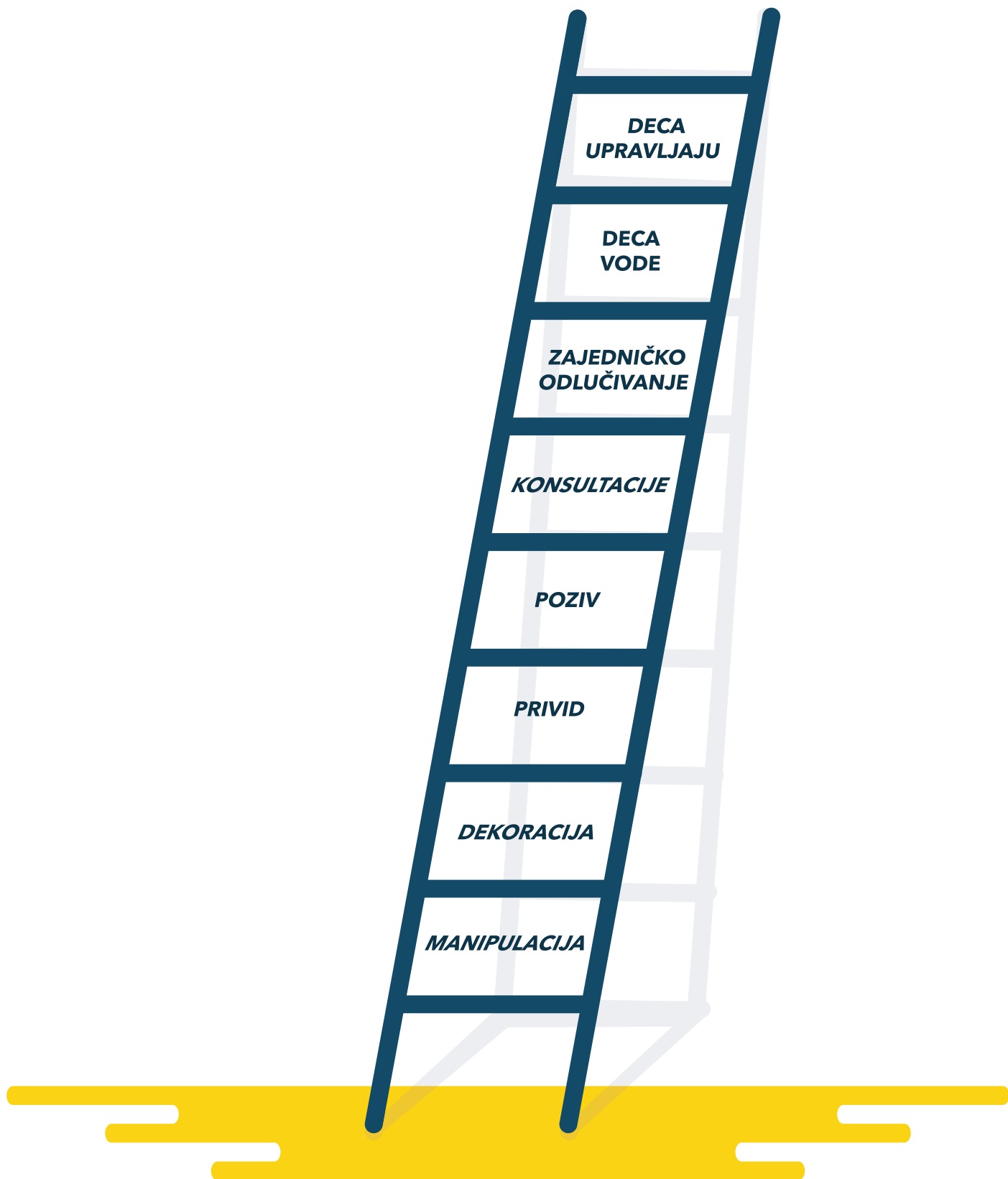
1 Odrasli upravljaju:

Odrasli donose sve odluke, a deci se ne govori ništa, osim onoga šta treba da urade.

0 Nula:

Deca su u potpunosti ignorisana u svim odlukama i aktivnostima.

3 https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/childrens_participation.pdf

ČETIRI NIVOVA UČEŠĆA

INFORMISANJE -najniži nivo učešća. Pasivno informisanje je kada predstavnici vlasti samo na zahtev izdaju određene informacije, a aktivno je štampanje službenih dokumenata, objavljivanje dokumenata u pripremnim fazama, izveštaji, brošure, uputstva, poster (pravo na slobodu informisanja i dostupnost informacija).

KONSULTOVANJE ILI SAVETOVANJE između vlasti i građana pokrenuto od strane vlasti. Pasivni oblik su, na primer, kutije za pritužbe i pohvale. Aktivno konsultovanje može biti: organizovanje timova koji će razgovarati sa građanima, formiranje kancelarija "otvorenih vrata" pre donošenja konačne odluke, održavanje javnih sastanaka građana sa odbornicima, organizovanje fokus grupa ili anketa, istraživanje javnog mnjenja.

DIJALOG je dvosmerna komunikacija pokrenuta sa bilo koje strane. Može biti otvorena javna rasprava ili saradnički dijalog kada je u pitanju zajednička interesna tema obe strane.

PARTNERSTVO između vlasti i građana sa zajedničkom odgovornošću u svakom koraku procesa, od formulisanja predloga preko odluke do pokretanja inicijative. Najviši nivo participacije.

SMISAO/SVRHA UČEŠĆA MLADIH

Mladi ljudi moraju da imaju pravo na to da se njihov glas čuje. Učešće mladih u institucijama i procesima pomaže mladima da preuzmu odgovornost za sopstvenu budućnost i budućnost društva, koja takođe pomaže da postignu autonomiju.

Mladi ljudi imaju pravo da učestvuju;

Učešće mladih povećava nivo uspeha u dostizanju kvaliteta života u društvu i upravljanja njime

Mladi ljudi stiču kompetencije kroz učešće;

Učešće mladih jača demokratiju u društvu.

Cilj: Osigurati puno učešće mladih u društvu, povećavajući učešće mladih u građanskom životu lokalnih zajednica i u predstavničkoj demokratiji, podržavajući omladinske organizacije kao i različite oblike „učenja učešću“, podstičući učešće neorganizovanih mladih i pružajući kvalitetne usluge informisanja. (Strategija za mlade Evropske unije).

Nažalost, i dalje se najmanji procenat izlaznosti na izbore beleži među mladima. Jedan od ključnih razloga je nepoverenje da svojim glasom mogu da doprinesu poboljšanju svog položaja. Takođe, veliki je procenat mladih koji žele da napuste zemlju i nemaju motiva da aktivno učestvuju u društvenim promenama. Sa druge strane, formalno obrazovanje nije dovoljno otvoreno i podsticajno kako bi se mladi osnažili da budu društveno aktivni. Izostaje priznavanje volonterskog rada i saradnja sa udruženjima mladih i za mlade. Ova činjenica doprinela je tome da političke partije nisu zainteresovane da promovišu i zalažu se za rešavanje pitanja koja su u vezi sa mladima, s obzirom na to da je glasačka moć mladih mala.

MODELI PARTICIPACIJE

Gde mladi učestvuju u društvenim procesima u savremenim evropskim društvima?

Volonterski rad, učešće u različitim oblicima neformalnog obrazovanja, vršnjačka edukacija (kada mladi edukuju svoje vršnjake), aktivizam kroz organizaciju civilnog društva, tradicionalni način i učešća kao što su - saveti mladih, parlamenti, odbori; učešće kroz ko-menadžment sistem koji postoji u nekim ustanovama na međunarodnom, nacionalnom, regionalnom ili lokalnom nivou, članstvo u političkim strankama, interesnim grupama, učestvovanje u izborima (da glasaju i da budu birani), konsultacije itd.⁴

UČENIČKI I STUDENTSKI PARLAMENT KAO MODEL PARTICIPACIJE

Učenički i studentski parlamenti su zakonom zagarantovane formalne institucije, koje učenicima i studentima omogućavaju demokratski način udruživanja radi zastupanja interesa svih učenika u školi tj. studenata na fakultetima, kao i njihovo učešće u donošenju odluka koje ih se neposredno tiču.

NEFORMALNE GRUPE MLADIH KAO MODEL PARTICIPACIJE

Neformalna grupa je vrsta grupe koja nema formalno utvrđene ciljeve i norme ponašanja, nema fiksiranu i zatvorenu strukturu, niti čvrsto utvrđene položaje i formalizovane uloge. Nastaje spontano, formira se oko nekog slobodno izabranog cilja, kroz prisnu međusobnu komunikaciju članova grupe koji imaju ista uverenja, interesovanja i težnje, a ostaje relativno otvorena za nove članove, kao i za promene u strukturi. Neformalna grupa može nastati nezavisno od bilo koje druge grupe ili u okviru neke veće formalne grupe, kao njen deo.

⁴ <https://koms.rs/wp-content/uploads/2017/07/Ucestvuj-Aktivno.pdf>

NAČINI NA KOJE MOŽEMO PODSTAĆI PARTICIPACIJU DECE I MLADIH

1. Edukovati decu i mlade o principima građanskog i demokratskog uređenja društva;
2. Razvijati konsultovanje tj. dvosmernu komunikaciju između vlasti i dece/mladih;
3. Predstavnici lokalnih samouprava i organizacija civilnog društva treba da, u znatno većoj meri, proveravaju mišljenje dece i mladih;
4. Pružiti priliku deci/mladima da razviju i uređuju svoje lokalne novine, vode vlastiti radio program i da doprinose javnim medijima;
5. Uključiti decu i mlade u istraživanja o problemima u lokalnoj zajednici;
6. Omogućiti učeničkim i studentskim parlamentima formalan i redovan pristup i saradnju sa telima lokalne samouprave;
7. Pozivati predstavnike dece/mladih na sednice i sastanke koje organizuje lokalna samouprava;
8. Organizovati sastanke sa predstavnicima opštinskih odeljenja koja se bave pitanjima dece i mladih, kao i sa odbornicima lokalne skupštine;
9. Organizovati ciljane konsultacije o lokalnim pitanjima sa decom i mladima iz zajednice;
10. Uključiti predstavnike dece/mladih u lokalna tela.

